

Kiistelty vapaus

Suomalaisten käsitys
liberalismista
on kaventumassa

Ilkka Haavisto
Tutkimuspäällikkö, EVA

ilkka.haavisto@eva.fi
www.eva.fi

- Suomalaiset toivoisivat lisää vapautta etenkin yrittämiseen, julkiseen terveydenhuoltoon sekä asumiseen, rakentamiseen ja maankäyttöön.
- Useimmilla elämänaalueilla suomalaiset arvioivat olevan sopivasti vapautta. Pikemminkin vapauksien vähentämistä kuin lisäämistä toivottaisiin etenkin sosiaalisen median, uhkapelaamisen ja tekoälyn kohdalla.
- Selvästi vasemmistolaisiksi itsensä luokittelevat toivovat vähemmän sekä talouden että elintapojen vapautta, kun taas kaikkein oikeistolaisimmat toivovat molempia lisää.
- Suurempi talouden vapauden arvostaminen on yhteydessä vastaajan konservatiivisuuteen. Liberalismi vuorostaan tarkoittaa monille kantajilleen lähes yksinomaan arvoliberalismia, joka suhtautuu haaleasti talouden ja elintapojen vapauteen sekä viileästi sananvapauteen.

E VAn kevään 2025 Arvo- ja asennetutkimuksessa kysyttiin 23 eri elämänalueen osalta, onko niillä suomalaisessa yhteiskunnassa vapautta liian vähän, sopivasti vai liikaa.¹ Koska samanlainen kysymyssarja esitettiin myös vuoden 2018 Arvo- ja asennetutkimuksessa, päästiin arvioimaan, missä määrin arviot suomalaisen yhteiskunnan vapaudesta ovat muuttuneet viime vuosina.

Tuloksista (Kuvio 1) päällimmäiseksi nousee laajahko tyytyväisyys vapauksien tasoon suomalaisessa yhteiskunnassa nykyään. Enemmistö suomalaisista arvioi vapauden määrän sopivaksi peräti 14 kyselyssä mukana olleella elämäalueella.² Tyytyväisyydellä on kuitenkin rajansa, sillä yhtä monella elämäalueella vähintään kolmasosa suomalaisista

on tyytymätön vapauden määrään pitäen sitä joko liian vähäisenä tai liian suurena.

Liian vähän vapautta havaitaan useiten yrittämisessä, julkisessa terveydenhuollossa sekä asumisessa, rakentamisessa ja maankäytössä. Liikaa vapautta vuorostaan koetaan olevan etenkin sosiaalisessa mediassa, uhkapelaamisessa ja tekoälyssä.

Ylivoimaisesti tyytyväisimpiä vapauden määrään suomalaiset ovat luonnossa liikkumisen ja jokamiehenoikeuksien kohdalla. Hyvin suuri enemmistö (85 %) pitää niiden määrää sopivana, ja vain harva pitää niitä liiallisina (3 %) tai liian vähäisinä (8 %).

Hyvin laaja tyytyväisyys luonnossa liikkumisen vapauteen ja jokamiehenoikeuksiin on poikkeustapaus, sillä aivan vastaavaa harmoniaa ei tuloksista löydy muilta elämäalueilta.

Kuvio 1. Onko seuraavilla elämäalueilla suomalaisessa yhteiskunnassa liian vähän, sopivasti vai liikaa vapautta (%)

Suomalaiset ovat kuitenkin varsin tyytyväisiä vapauden määrään myös muutamilla keskeisillä arjen elämänalueilla: kasvatuksessa ja perhe-elämässä (66 % sopivasti vapautta) sekä työnteossa työpaikoilla (66 %). Yhtä laajaa tyytyväisyys vapauden määrään on liikenteen (69 %) ja elintapojen (65 %) kohdalla, vaikka näistä aiheista saatetaankin toisinaan kiistellä julkisuudessa.

Kasvatusneuvot, työnantajan työjohto-oikeus, automaattinen liikennevalvonta tai kansalliset ravitsemussuositukset eivät siis liiemmin nostata suomalaisten verenpainetta. Suomi ei näiden tulosten valossa vaikuta holhousyhteiskunnalta, jossa ihmisten yksityiselämässään tai työpaikoillaan tekemiä valintoja valvottaisiin tai rajoitettaisiin liikaa.

Sitä vastoin tyytymättömyyttä vapauden määrään löytyy tiettyjen yhteiskuntaelämän sektoreiden tai yksittäisten asioiden kohdalla.

Talouden vapaus on kortilla

Taloudellisen toiminnan kohdalla huolta liiallisesta vapaudesta ei ole. Kysymys on pikemmin siitä, ovatko siihen kohdistuvat maksut, velvoitteet ja sääntely suomalaisten mielestä asianmukaisia vai liiallisia.

Vajaa puolet (48 %) arvioi yrittämisen ja yritystoiminnan Suomessa nauttiman vapauden sopivaksi, mutta 39 prosentin mielestä vapautta on yrittämisessä liian vähän. Vain harva (8 %) arvioi yrittämisessä olevan liikaa vapautta.

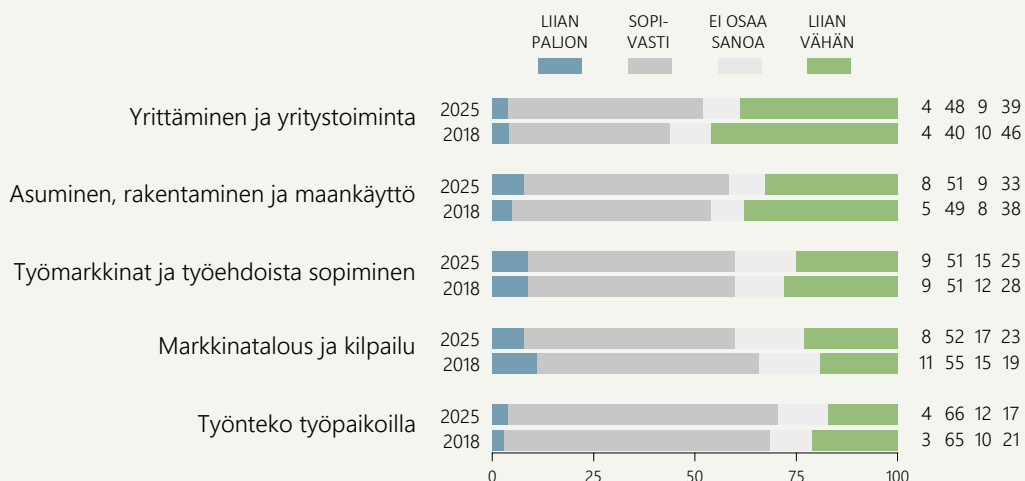
Yritystoiminnan ohella merkittävän talouteen liittyvän kokonaisuuden muodostaa asuminen, rakentaminen ja maankäyttö.

Puolet (51 %) arvioi näiden vapauden sopivaksi ja kolmasosa (33 %) liian vähäiseksi. Alle kymmenesosa (8 %) pitää tämän elämänalueen vapautta liian suurena.

Talouden niskassa on monien suomalaisten mielestä siis varsin raskas sääntelytaakka. Vaikka huolet vapauden vähyydestä yritystoiminnassa ja rakentamisessa ovat hieman hellittäneet vuodesta 2018, lukeutuvat molemmat edelleen kolmen kärkeen suomalaisten lisää vapautta tarvitsevien asioiden listalla (Kuvio 2).

Yrityksiin kohdistuvan sääntelytaakan purkaminen ei ole helppoa, sillä säädöksiä tulee koko ajan lisää. Onkin kuvaavaa, että Petteri Orpon hallitus on sääntelyn määrän vähentämisen sijaan asettanut norminpurkunsa tavoitteeksi yritysten hallinnollisen taakan kasvun pysäyttämisen.³ Konkreettisimmat toimensa talouden vapauden lisäämiseksi

Kuvio 2. Arviot vapauden määrästä eri elämänalueilla keväällä 2018 ja keväällä 2025 (%)

Orpon hallitus on tehnyt työmarkkinoilla, pyrkien muun muassa lisäämään paikallista sopimista työehdoista ja poistamaan työllistämisen esteitä esimerkiksi väljentämällä työntekijän irtisanomissuojaa.

Suomalaisten mielestä työmarkkinoiden vapauden tasapaino onkin jonkin verran kallellaan ylisääntelyn suuntaan. Puolet (51 %) arvioi, että työmarkkinoilla ja työehdoista sopimisen sääntely on sopivalla tasolla, mutta neljäsosan (25 %) mielestä vapautta on liian vähän. Vain kymmenesosa (9 %) kokee työmarkkinoiden vapauden liialliseksi.

Asetelma on samankaltainen arvioitaessa vapauden määrää suomalaisessa markkinataloudessa yleisesti ottaen. Hieman yli puolet (52 %) arvioi vapauden määrän sopivaksi ja vajaa neljäsosa (23 %) liian vähäiseksi. Kahdeksan prosenttia arvioi, että markkinatalous ja kilpailu ovat Suomessa liian vapaita. Toiveet vapaammasta markkinataloudesta ovat hieman lisääntyneet vuodesta 2018, mikä on yhteydessä viime vuosien Arvo- ja asennetutkimuksissa todennettuun markkinatalouden suosion nousuun.⁴

Vaikka pääsääntöisesti tulokset kielivät sääntelyyn kriittisesti suhtautuvaan suuntaan, huomiota herättävän poikkeuksen tekee

suhtautuminen tekoälyn vapauteen. Tekoälyn sääntely onkin kuuma puheenaihe globaalisti, sillä teknologia kehittyy huomattavasti nopeammin kuin sääntely pysyy perässä. Kolme kymmenestä (30 %) arvioi, että tekoäly on liian vapaa elämänalue (ks. Kuvio 1 sivulla 3). Sopivana tekoälyn vapautta pitää 42 prosenttia, mutta liian vähän vapautta sillä näkee olevan vain harva (6 %).

Julkisiin valinnanvapautta

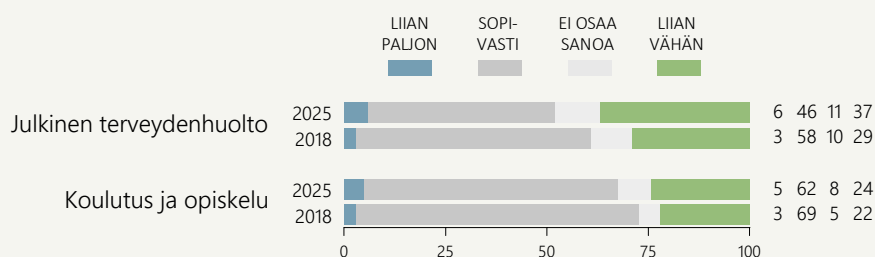
Toiveita vapaammin hengittävstä taloudesta saattaa osin siivittää tietoisuus Suomen heikosta talouskasvusta. Ilman kasvua suomalaisten elintaso ei kohene, ja myös huolehtiminen julkisesta taloudesta ja suomalaisten arvostamista hyvinvointipalveluista käy koko ajan vaikeammaksi.

Jo aiemmin julkaistujen kevään 2025 Arvo- ja asennetutkimuksen tulosten mukaan hyvinvointipalveluista suurimmalla, julkisella terveydenhuollolla, on suuria vaikeuksia suoriutua tehtävistään kunnialla. Odotukset nykyjärjestelmän tulevaisuudesta ovat alhai-

Työmarkkinoilla
nähdään edelleen
ylisääntelyä.

Kuvio 3. Arviot vapauden määrästä eri elämänalueilla keväällä 2018 ja keväällä 2025 (%)

set, ja kansalaisten niukan enemmistön mie-
lissä siintääkin uudistus, jossa julkisessa ter-
veydenhuollossa siirryttäisiin niin sanottuun
valinnanvapausmalliin.⁵

Myös vapausmittauksen tulokset ovat
samansuuntaisia. Alle puolet (46 %) pitää
vapauden määrää sopivana julkisessa tervey-
denhuollossa ja 37 prosenttia liian vähäisenä.
Ainoastaan kuusi prosenttia arvioi julkisen
terveydenhuollon vapauden liialliseksi. Näke-
mykset vapauden puutteesta julkisessa tervey-
denhuollossa ovat kasvaneet selvästi vuodesta
2018 (Kuvio 3).

Vapausarviot ovat terveydenhuoltoa
paremmin tasapainossa koulutuksessa ja
opiskelussa, toisella julkisen palvelutuotan-
non suurella toimialalla. Selvä enemmistö
(62 %) pitää koulutuksen vapautta sopivana,
ja ani harva (5 %) näkee siinä liikaa vapautta.
Lisää vapautta koulutukseen ja opiskeluun toi-
voo neljäsosa (24 %).

Osuus on vapauskyselyn kontekstissa mer-
kittävä, ja se saattaa kieliä toiveista lisätä valin-
nanvapautta myös koulutuksessa. Kevään
2025 Arvo- ja asennetutkimuksen aiemmin
julkaistuissa tuloksissa peruskoulun laadun
arvioitiin heikentyneen selvästi, ja aiempaa
useampi moitti suomalaista koulujärjestel-
mää tasapäistäväksi.⁶

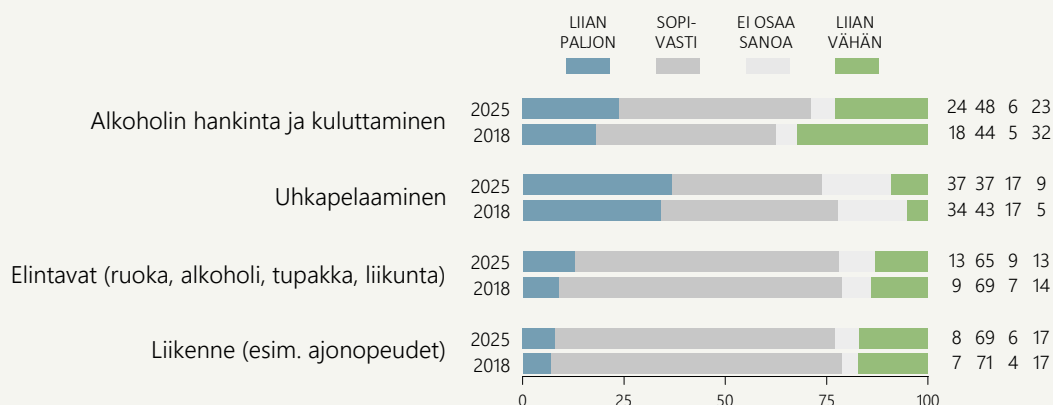
Toinen syy tyytymättömyydelle voi liit-
tyä opiskelijoiden toiveisiin suuremmasta
vapaudesta ja samalla kriittisyydestä opiske-
luaikojen lyhentämiseksi tehtyjä toimia koh-
taan. Tutkintoaikoihin ja -oikeuksiin sekä esi-
merkiksi opintotuen kestoon tehdyt rajauk-
set ovat leikanneet opiskelijoiden vapautta,
joka takavuosina olikin melko laajaa. Barrika-
deille nämä toimet eivät kuitenkaan ole suo-
malaisia saaneet, koska niitä on tehty julki-
sen talouden kohentamisen eli yleisen edun
nimissä.

Elintapoja saa holhota

Yleinen etu onkin usein käytetty peruste
rajoittaa yksilönvapautta, jos jonkun tapa har-
joittaa vapauttaan aiheuttaa muiden makset-
tavaksi päätyviä kustannuksia. Esimerkiksi
alkoholin, tupakan ja rahapeliin haittave-
roilla ja saatavuuden rajoittamisella pyritään
edistämään kansanterveyttä eli yleistä etua.
Samalla rajoitukset tähtäävät myös yksilöiden
ja heidän läheistensä suojelemiseen toimin-
nan haittavaikutuksilta.

Yksilön suojelemiseen itseltään liittyy
kuitenkin riski luisumisesta paternalismiin.
Liika holhoaminen voi hämärtää yksilöiden
vastuuta omasta hyvinvoinnistaan.

Kuvio 4. Arviot vapauden määrästä eri elämäalueilla keväällä 2018 ja keväällä 2025 (%)

Vaikka Suomea kutsutaan toisinaan holhousvaltioksi, eivät suomalaiset kuitenkaan näe erityisempiä ongelmia elintapojansa koskevassa sääntelyssä. Kaksi kolmasosaa (65 %) arvioi yleisesti elintapoja (ruoka, alkoholi, tupakka, liikunta) koskevan vapauden määrän sopivaksi. Liian vähäiseksi ja liialliseksi kyseistä elämänaluetta koskevan vapauden arvioi yhtä moni (13 %).

Kannat muuttuvat kuitenkin terävämmiksi, kun kuvaa tarkennetaan elintapakeskustelun kuumaan perunaan, alkoholiin. Neljäsosan (24 %) mielestä alkoholin hankinta ja kuluttaminen on Suomessa liian vapaata, vajaa puolet (48 %) pitää vapauden määrää sopivana ja neljäsosa (23 %) liian vähäisenä. Vuoden 2018 mittauksessa suomalaisten näkemykset kallistuivat nykyistä selkeämmin alkoholipolitiikan vapauttamista puoltavaan suuntaan (Kuvio 4).

Muutosta voivat selittää viimeaikaiset säädösmuutokset, joilla on vapautettu alkoholin saatavuutta. Hiljattain tehty alkoholilain uudistus toi jo kahdeksanprosenttiset alkoholijuomat ruokakauppoihin. Lisäksi eduskunnan käsittelyssä on samaisen lain seuraava muutos, joka toteutuessaan mahdollistaisi alkoholijuomien verkkokaupan ja kotiinkuljetuksen. Osalle suomalaisista tämä vauhti saattaa olla jo liian kovaa, mikä selittää hienoisen asennemuutoksen alkoholipolitiikkaan liittyvän vapauden suhteen.

Vastaavaa sääntelyn keventämistä ei ole toistaiseksi vielä toteutettu uhkapelaamisen kohdalla, vaikka parhaillaan on käynnissä uudistus, jonka myötä rahapeliä tarjonta avattaisiin kilpailulle niin sanotun lisenssijärjestelmän puitteissa.

Varsin suuri osuus (37 %) arvioi uhkapelaamisen olevan Suomessa liian vapaata. Yhtä moni (37 %) arvioi vapauden määrän uhkapelaamisessa sopivaksi ja vain yhdeksän prosenttia liian vähäiseksi. Arviot ovat muuttuneet vuodesta 2018 vain vähän, vaikka mit-

tausajankohtien väliin ajoittuu arpajaislain uudistus, jonka myötä rahapeliä tarjontaan ja rahapelaamisen sääntelyä tiukennettiin.

Viinan ja uhkapeliä rajoitusten lisäksi myös teiden nopeusrajoitukset ovat perinteisesti puhuttaneet suomalaisia. Selvä enemmistö (69 %) pitää vapauden määrää liikenteessä (esimerkiksi ajonopeudet) sopivana ja maltilliset 17 prosenttia liian vähäisenä. Kahdeksan prosenttia pitää liikenteen vapautta liian suurena. Tyytymättömyys liikenteen vapauteen on laajinta pienissä (alle 4 000 asukkaan) kunnissa, joissa etäisyydet ovat tyypillisesti pitkiä (ks. Kuvioliite).

Samoilla seudulla tärkeä harrastus on riistanhoito ja metsästys, jota Suomessa säädelään tarkoin. Viime vuosina suurpetojen leiyminen on kuitenkin johtanut kiistoihin erityisesti susien, karhujen ja ilvesten kaatolupien määristä ja jopa salametsästyksen.

Selvä enemmistö (58 %) arvioi metsästyksen ja kalastuksen vapauden määrän sopivaksi, ja liian vähäisenä sitä pitää 16 prosenttia (ks. Kuvio 1 edellä). Kymmenen prosenttia suomalaisista katsoo, että metsästyksessä ja kalastuksessa on liikaa vapautta.

Käsitykset metsästyksen vapauden oikeasta määrästä kärjistyvät pienemmissä kunnissa sekä oikeisto- ja vasemmistopuolueiden äänestäjäryhmien välillä (ks. Kuvioliite). Polarisaatio jää kuitenkin suuruudeltaan melko maltilliseksi, kenties siksi, että metsästyksen vapaus koskee ja kiinnostaa syvemmin lopulta vain pienekköä väestönosaa.

Sananvapaus on hunnigolla

Sananvapaus sen sijaan koskee jokaista suomalaista. Suomalaiset ovat EVAn Arvo- ja asennetutkimuksissa perinteisesti osoittau-

tuneet sananvapauden tiukoiksi puolustajiksi, mutta viime vuosien keskustelu vihapuheesta ja sen rajoittamisesta on luonut jännitettä sananvapauden ympärille.

Tästä kertoo se, että vain 60 prosenttia katsoo Suomessa olevan sopivasti vapautta ilmaisun- ja sananvapauden käytössä. Vähäistä useampi (16 %) arvioi sananvapauden käytön Suomessa liian vapaaksi ja yhtä moni (16 %) katsoo sananvapauden olevan Suomessa ahtaalla. Tyytymättömyys on kasvanut hieman vuodesta 2018 jakauman molemmissa päissä, ja tyytyväisyys sananvapauden määrään on vähentynyt yhdellätoista prosenttiyksiköllä (Kuvio 5).

Sananvapauden oikea määrä pohdituttaa nyt aiempaa enemmän lähes kaikkia suomalaisia sukupuoleen, ikään, koulutukseen tai puoluekantaan katsomatta, sillä tyytymättömyys sananvapauden määrään on kasvanut molempiin suuntiin lähes kaikissa väestöryhmissä. Yksikään väestöryhmä ei profiloitu sananvapauden rajoittamisen puolestapuhujana, mutta väljemmän sananvapauden puolesta kantaa ottavat etenkin perussuomalaisten äänestäjät.

Sananvapauskeskustelun ytimessä ovat sosiaalisen median alustoilla käytetyt puheenvuorot, joiden kärjekkyyttä on lisännyt alus-

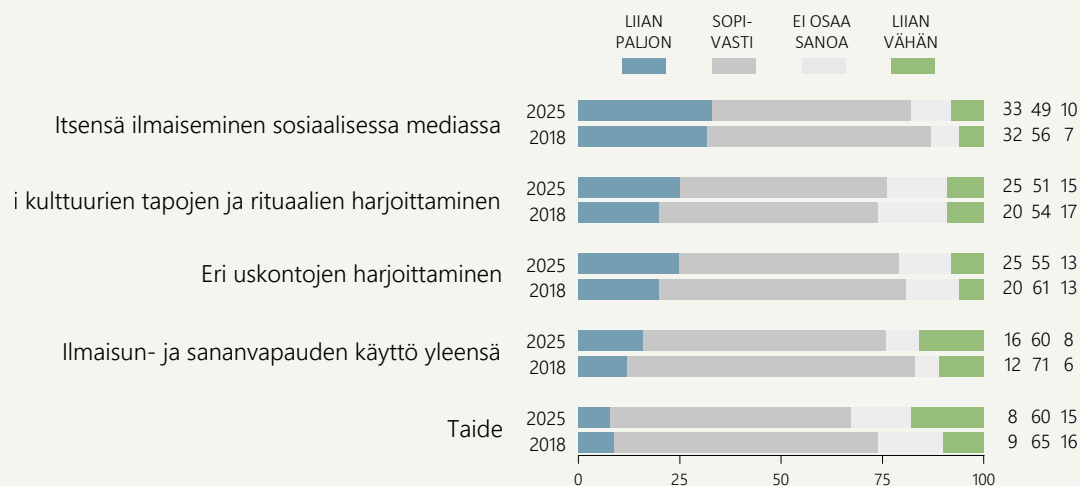
tojen pelisääntöjen viimeaikainen väljentäminen. Peräti 42 prosenttia katsoo, että sosiaalisessa mediassa yleisesti ottaen on liikaa vapautta. Yhtä moni (43 %) pitää vapauden määrää somessa sopivana ja vain viisi prosenttia liian vähäisenä (ks. Kuvio 1, sivulla 3).

Jopa kolmasosa (33 %) katsoo, että suomalaisilla on liian paljon vapautta itsensä ilmaisemiseen sosiaalisessa mediassa. Puolet (49 %) arvioi somepuheen vapauden määrän sopivaksi ja vain kahdeksan prosenttia liian vähäiseksi.

Myös taide kuuluu sanan- ja ilmaisunvapauden piiriin. Enemmistö (60 %) pitää taiteen vapauden määrää sopivana, mutta lähes viidesosa (18 %) liian vähäisenä. Vain kahdeksan prosenttia arvioi, että taiteessa on Suomessa liikaa vapautta.

Taiteen vapautta liian vähäisenä pitävien osuus on kohonnut selvästi vuoden 2018 alhaiselta tasoltaan. Syitä tälle voivat olla kulttuurialan koronapandemian aikana saamat iskut ja niiden jatkoksi tulleet viime vuosien leikkaukset taide- ja kulttuurialan julkisiin avustuksiin. Paljon keskimääräistä korkeammalla huoli taiteen vapauden vähäisyydestä on vasemmistopuolueiden äänestäjien parissa (Ks. kuvioliite).

Kuvio 5. Arviot vapauden määrästä eri elämäntilanteilla keväällä 2018 ja keväällä 2025 (%)

Puolet (51 %) arvioi, että eri kulttuurien tapoja ja rituaaleja saa harjoittaa Suomessa sopivan vapaasti. Neljäsosa (25 %) arvioi monikulttuurisuuden vapauden liialliseksi, ja vain yhdeksän prosenttia liian vähäisenä. Luvut ovat lähes identtiset tiedusteltaessa kantoja eri uskontojen harjoittamisen vapautteen, jota neljäsosa (25 %) pitää liian suurena, yli puolet (55 %) sopivana ja vain harva (8 %) liian vähäisenä. Sekä eri kulttuurien tapojen että uskontojen harjoittamisen vapautta liiallisena pitävien osuudet ovat kasvaneet hieman vuodesta 2018.

Nämä lukemat kertovat suomalaisten varautuneesta suhtautumisesta monikulttuurisuuteen, semminkin, kun myös väestöryhmittäiset erot suhtautumisessa eri kulttuurien tapojen ja uskontojen harjoittamiseen jäävät vähäisiksi. Suurimmat mielipide-erot havaitaan lähinnä monikulttuurisuuteen pääosin torjuvasti suhtautuvien perussuomalaisten kannattajien sekä sille vapautta hieman keskimääräistä enemmän toivovien vihreiden ja vasemmistoliiton äänestäjien välillä (ks. Kuvioliite).

Suhtautuminen on linjassa EVAn aiempien Arvo- ja asennetutkimusten kanssa. Ne kertovat, että suomalaiset suhtautuvat ulkomailta tuleviin kulttuuriin vaikutteisiin nykyisin

myönteisesti⁷, mutta haluavat myös varjella suomalaisen kulttuurin omaleimaisuutta ja pitää kiinni mahdollisuudesta suhtautua monikulttuurisuuteen varauksella.⁸

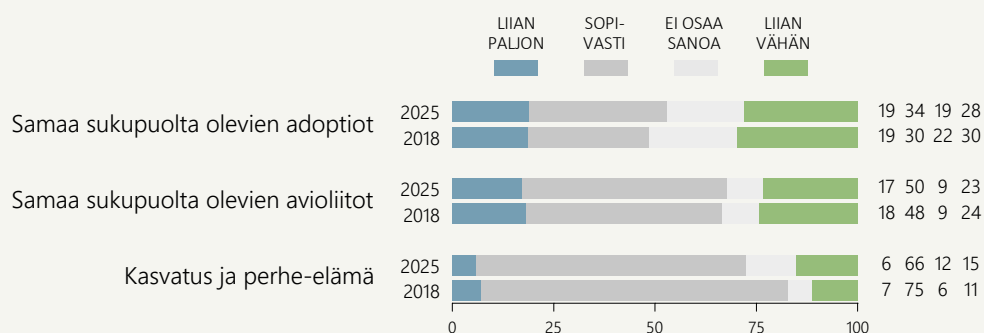
Identiteetin vapaus kärjistää

Edellä (Ks. s. 4) nähtiin, että kasvatus ja perhe-elämä kuuluvat alueisiin, joissa suomalaisten mielestä vapauden määrä on melko laajalti sopiva (66 %), eikä juuri kukaan pidä perheiden nauttimaa vapautta ainakaan liian suurena.

Arviot kuitenkin muuttuvat, kun arvioinnin kohteena on perhe-elämän vapaus sateenkaariperheissä. Vain kolmasosa (34 %) arvioi samaa sukupuolta olevien adoption vapauden sopivaksi ja 28 prosenttia liian vähäiseksi (Kuvio 6). Viidesosan (19 %) mielestä samaa sukupuolta olevien adoptiot edustavat yhteiskunnassamme liiallista vapautta.

Asetelma ei olennaisesti muutu tiedusteltaessa sopivaa vapauden määrää samaa sukupuolta olevien avioliiton kohdalla. Puolet (50 %) pitää vapautta sopivana ja vajaa neljäsosa (23 %) liian vähäisenä. 17 prosentin mielestä samaa sukupuolta olevien avioliitot ovat merkki liiasta vapaudesta.

Kuvio 6. Arviot vapauden määrästä eri elämäalueilla keväällä 2018 ja keväällä 2025 (%)

Sekä avio- että adoptio-oikeudet ovat vuoden 2017 avioliittolain uudistuksen jälkeen olleet yhtäläiset kaikille aviopareille. Tulosten valossa osa suomalaisista ei halua tunnustaa näitä vapauksia mies- ja naispareille. Samalla vaikuttaa siltä, että osa näkee edelleen ongelmia näiden vapauksien tosiasiallisessa toteutumisessa huolimatta lakiuudistuksista.

Liberalismilla on monet kasvot

Vapausmittarin koko väestön tasolla tehty tarkastelu peittää alleen paikoin huomattavia eroja eri väestöryhmien suhtautumisessa vapauden määrään eri elämänalueilla. Odotevasti suurimmat mielipide-erot oikeasta vapauden määrästä syntyvät puolueiden äänestäjryhmien välille, mutta vapausasenteita voidaan tarkastella myös hienosyisemmin suomalaisten ideologisen sijoittumisen mukaan. Tämän mahdollistaa se, että EVAn kevään 2025 Arvo- ja asennetutkimuksessa vastaajia pyydettiin arvioimaan omaa ideologista sijoittumistaan asteikoilla 0–10 sekä vasemmisto-oikeisto- että konservatiivi-liberaali-ulottuvuudella.⁹

Näitä eroja päästään tarkastelemaan kootusti neljällä summamuuttujalla, jotka ovat **sananvapaus, identiteetin vapaus, talouden vapaus** ja **elintapojen vapaus**. Summamuuttujat on muodostettu seuraavista elämänalueista:¹⁰

Talouden vapaus:

- Yrittäminen ja yritystoiminta
- Markkinatalous ja kilpailu
- Asuminen, rakentaminen ja maankäyttö

Elintapojen vapaus:

- Alkoholin hankinta ja kuluttaminen
- Uhkapelaaminen

- Elintavat (ruoka, alkoholi, tupakka, liikunta)
- Liikenne (esim. ajonopeudet)

Sananvapaus

- Ilmaisun- ja sananvapauden käyttö yleensä
- Itsensä ilmaiseminen sosiaalisessa mediassa

Identiteetin vapaus:

- Samaa sukupuolta olevien avioliitot
- Eri kulttuurien tapojen ja rituaalien harjoittaminen
- Taide

Kunkin summamuuttujan arvot on laskettu siihen kuuluvien elämänalueiden kohdalla vastausten keskiarvoista, kun vastaukset saavat asteikolla lukuarvot yhdestä kolmeen. Asteikon arvo 1 edustaa kantaa ”liian paljon”, arvo 2 kantaa ”sopivasti” ja arvo 3 kantaa ”liian vähän”.

Vain talous yhdistää äänestäjäryhmiä

Puolueiden äänestäjäryhmien asettaminen asennekartalle (Kuvio 7) kertoo, että näkemykset talouden vapauden tarpeesta vaihtelevat paljon. Kokoomuksen ja perussuomalaisten äänestäjät vaativat voimakkaasti lisää vapautta talouteen, ja ovat myös hieman laajemman elintapojen vapauden kannalla yhdessä RKP:n kannattajien kanssa. Yhdenkään puolueen äänestäjäryhmä ei ajattele, että taloudessa olisi vapautta liian paljon.

Vasemmistopuolueiden ja kristillisdemokraattien kannattajat ovat ujoin vapaa-
man talouden puolella ja RKP:n kannattajat ottavat talouteen neutraalin kannan. Keskustan äänestäjät sijoittuvat talouden vapaus -akselilla oikeisto- ja vasemmistopuolueiden puoliväliin. Sen sijaan he ovat yhtä mieltä vasem-

mistopuolueiden ja kristillisdemokraattien kannattajien kanssa siitä, että elintapojen vapautta on jo liikaa.

Kun kartalle asetetaan identiteetin vapaus ja sananvapaus (Kuvio 8), jäävät kartan ylälohkot lähes tyhjäksi. Ainoastaan perussuomalaisen äänestäjät ajattelevat, että Suomessa on liian vähän sananvapautta, ja samalla ryhmän suhtautuminen identiteetin vapauteen on selvästi torjuvinta. Vasemmistoliiton, vihreiden, RKP:n ja SDP:n kannattajat toivovat lisää identiteetin vapautta, mutta vähemmän sananvapautta. Kokoomuksen, keskustan ja kristillisdemokraattien kannattajat pitävät sekä sananvapautta että identiteetin vapautta liiallisina.

Oikeisto ja vasemmisto liberaaleja eri asioissa

Puolueiden äänestäjäryhmiä ei ole veistetty yhdestä puusta, vaan puolueiden äänestäjäkunta saattaa olla hyvinkin heterogeenistä. Vapausasenteet tulevatkin johdonmukaisemmin esille, kun kartalle asetetaan suomalaiset sen mukaan, kuinka vasemmistolaisiksi tai oikeistolaisiksi he itsensä määrittelevät asteikolla nollasta kymmeneen. Vasemmistolaisuus ja oikeistolaisuus korreloivat voimakkaasti talouden ja elintapojen vapauden summamuuttujien kanssa siten, että ryhmät asetuvat lähes suoraan jonoon kartan vasemmasta alaruudusta oikeaan yläruutuun (Kuvio 9).

Kaikkein vasemmistolaisimmat ryhmät (0 ja 1) toivovat vähemmän sekä talouden että elintapojen vapautta, kun taas kaikkein oikeistolaisimmat ryhmät (9 ja 10) toivovat molempia lisää. Huomionarvoisia ovat kaikkein oikeistolaisimman ryhmän (10) pitkäksi piirtyvät välimatkat muihin oikeiston ryhmiin (6–8), sekä keskiryhmien (4–6) muodostama melko tiivis rypäs.

Vasemmisto-oikeisto-mittarin ryhmät asetuvat jonoon myös sananvapauden ja identiteetin vapauden kartalla (Kuvio 10). Vasem-

mistoryhmät sijoittuvat puoltamaan suurempaa ja oikeistoryhmät pienempää identiteetin vapautta.

Liberaalius tarkoittaa vain arvoliberalismia

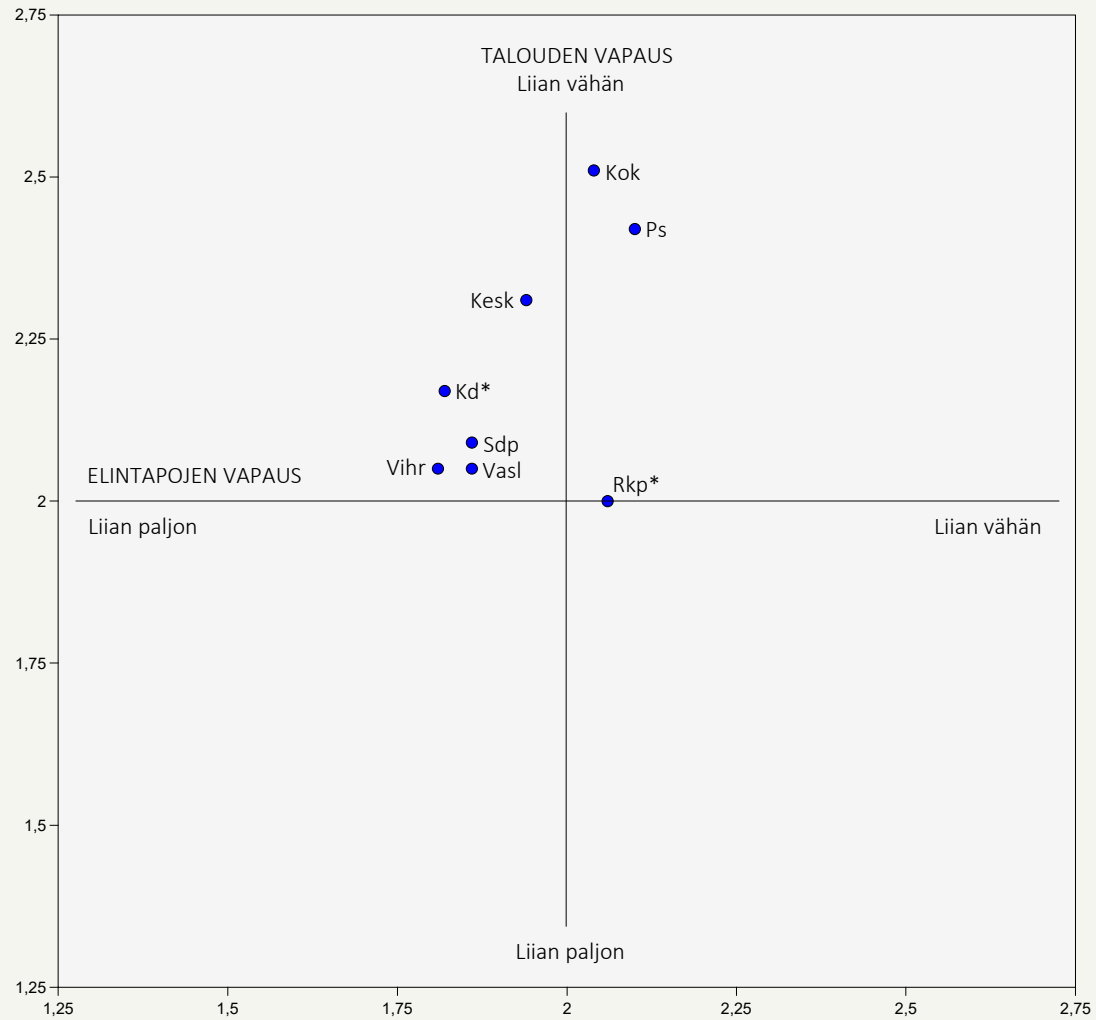
Konservatiivi-liberaali-mittari osoittautuu talouden ja elintapojen kartalla (Kuvio 11) paljon heikommaksi selittäjäksi talousliberalismille kuin vasemmisto-oikeistomittari. Tämä johtuu siitä, että enemmistö liberaaliksi itsensä määrittävistä sijoittuu vasemmistoon.

Nolla tarkoittaa sitä, että vastaaja määrittelee itsensä erittäin konservatiiviseksi ja vastaavasti arvo kymmenen tarkoittaa erittäin liberaalia. Itse määritelty konservatiivisuus ja liberaalisuus eivät selitä juuri lainkaan suhtautumista elintapojen vapauteen, mutta suurempi talouden vapauden arvostaminen on yhteydessä konservatiivisuuteen ja vastaavasti mitä liberaalimpi on, sitä vähemmän toivoo yhteiskuntaan lisää talouden vapautta. Paradoksaalisesti siis liberalismi on itsemäärittelyssä yhteydessä vähäisempään vapauden arvostamiseen talouden kohdalla.

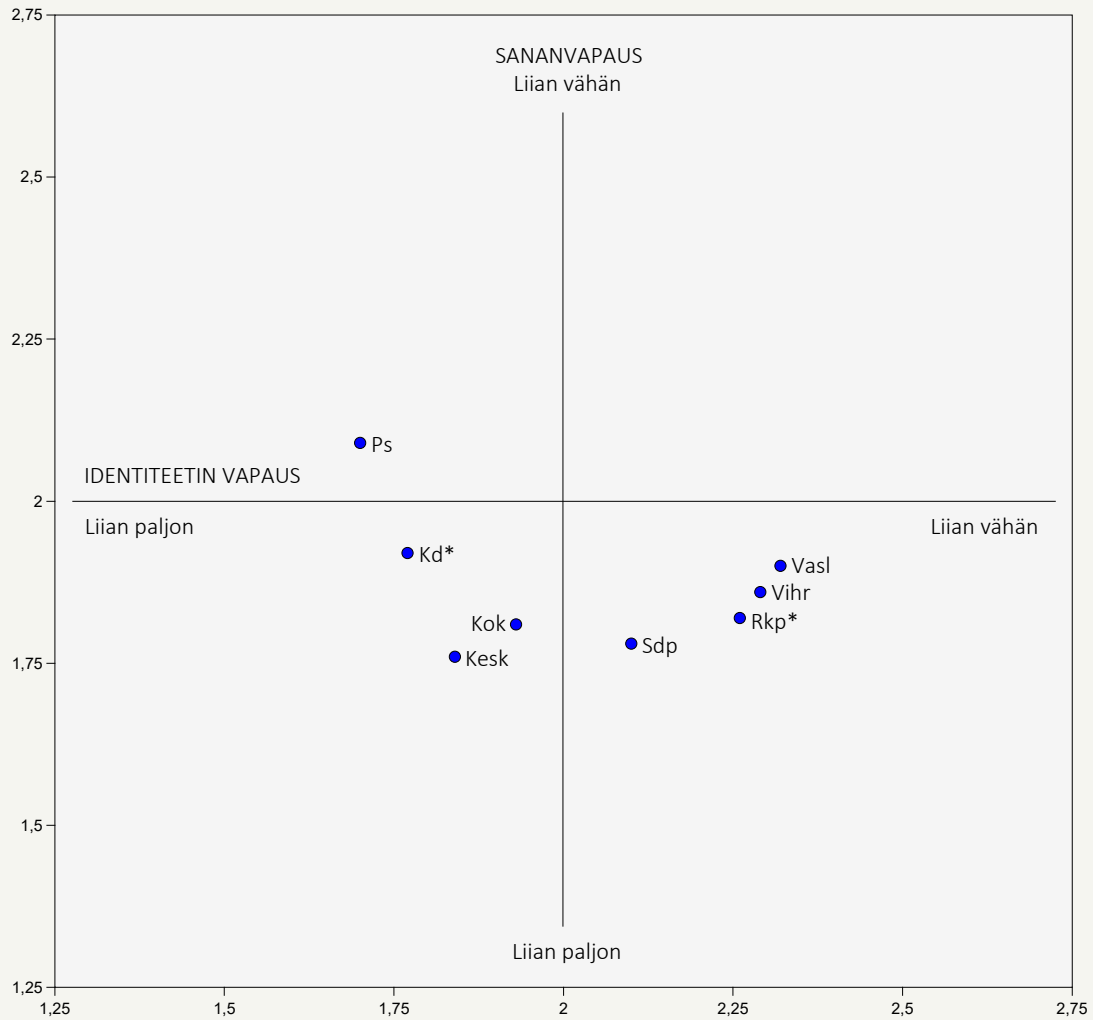
Sitä vastoin sananvapauden ja identiteetin vapauden kartalla (Kuvio 12) konservatiiviliberaalimittarin ryhmät asettuvat pitkälti samaan järjestykseen kuin oikeisto-vasemmistomittarin ryhmät (ks. Kuvio 10). Tämä kertoo siitä, että itse identifioituna liberalismi korreloi melko vahvasti vasemmistolaisuuden kanssa ja tarkoittaa monille kantajilleen lähes yksinomaan arvoliberaalia, identiteetin vapauteen keskittynyttä arvomaailmaa, joka suhtautuu haaleasti talouden ja elintapojen vapauteen sekä viileästi sananvapauteen.

Liberalismin kaventuminen tällä tavalla ei välttämättä ole suotuisa kehitys, sillä liberalismi on myös vapaan talouden, terveen demokratian sekä yksilön vastuunkannon ja autonomian tärkein peruskivi.

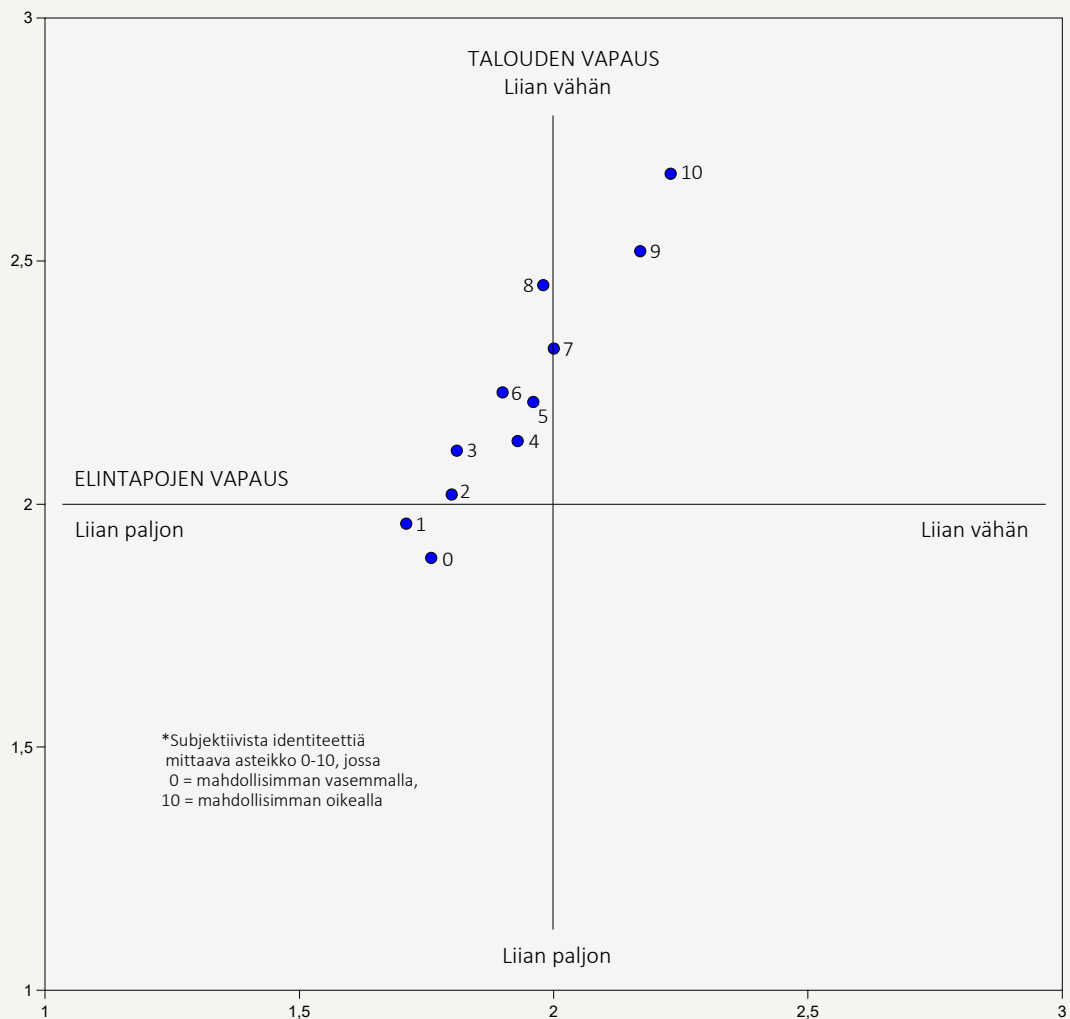
**Kuvio 7. Vapaus eri elämäntilanteilla: elintapojen vapaus ja talouden vapaus
(summamuuuttujakeskiarvo asteikolla 1–3)**

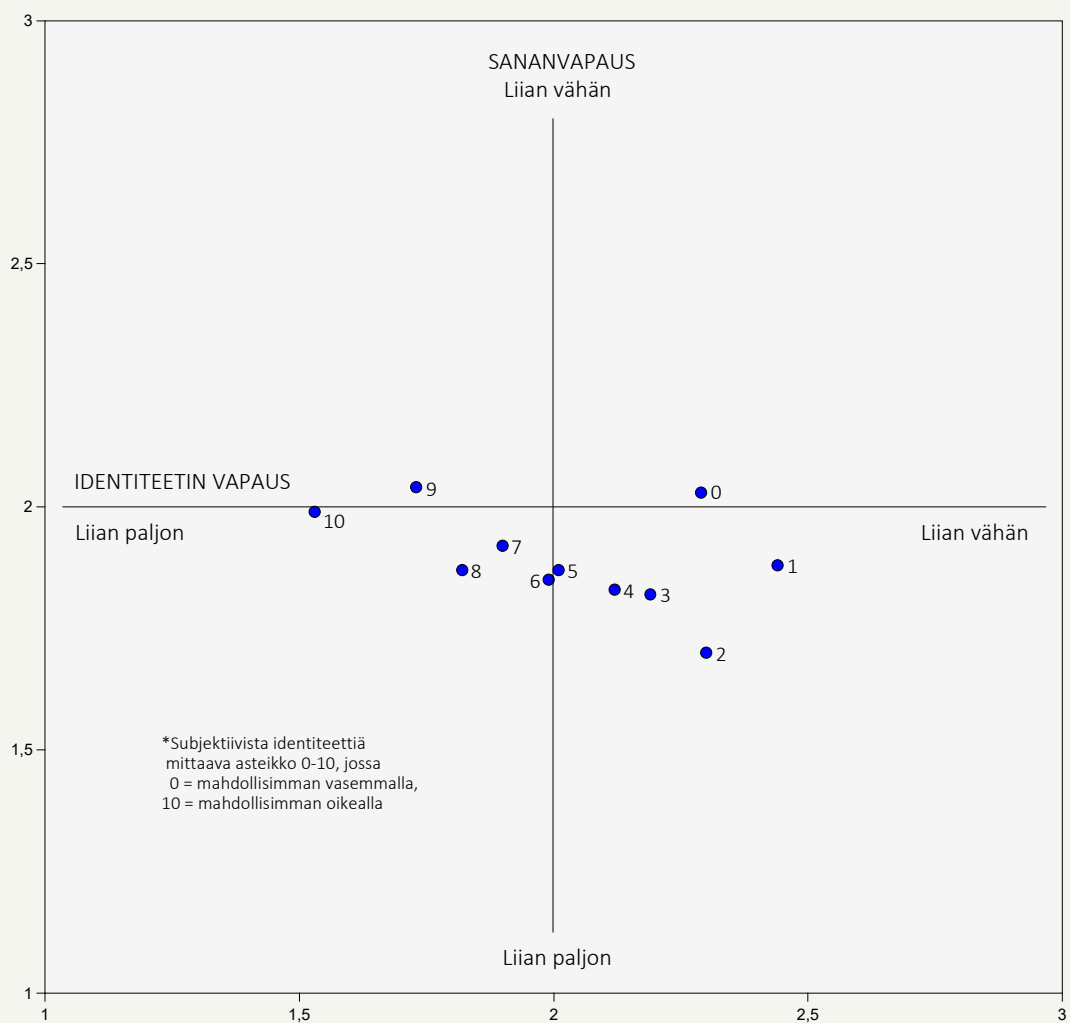
**Kuvio 8. Vapaus eri elämäalueilla: identiteetin vapaus ja sananvapaus
(summamuuttujakeskiarvot asteikolla 1–3)**

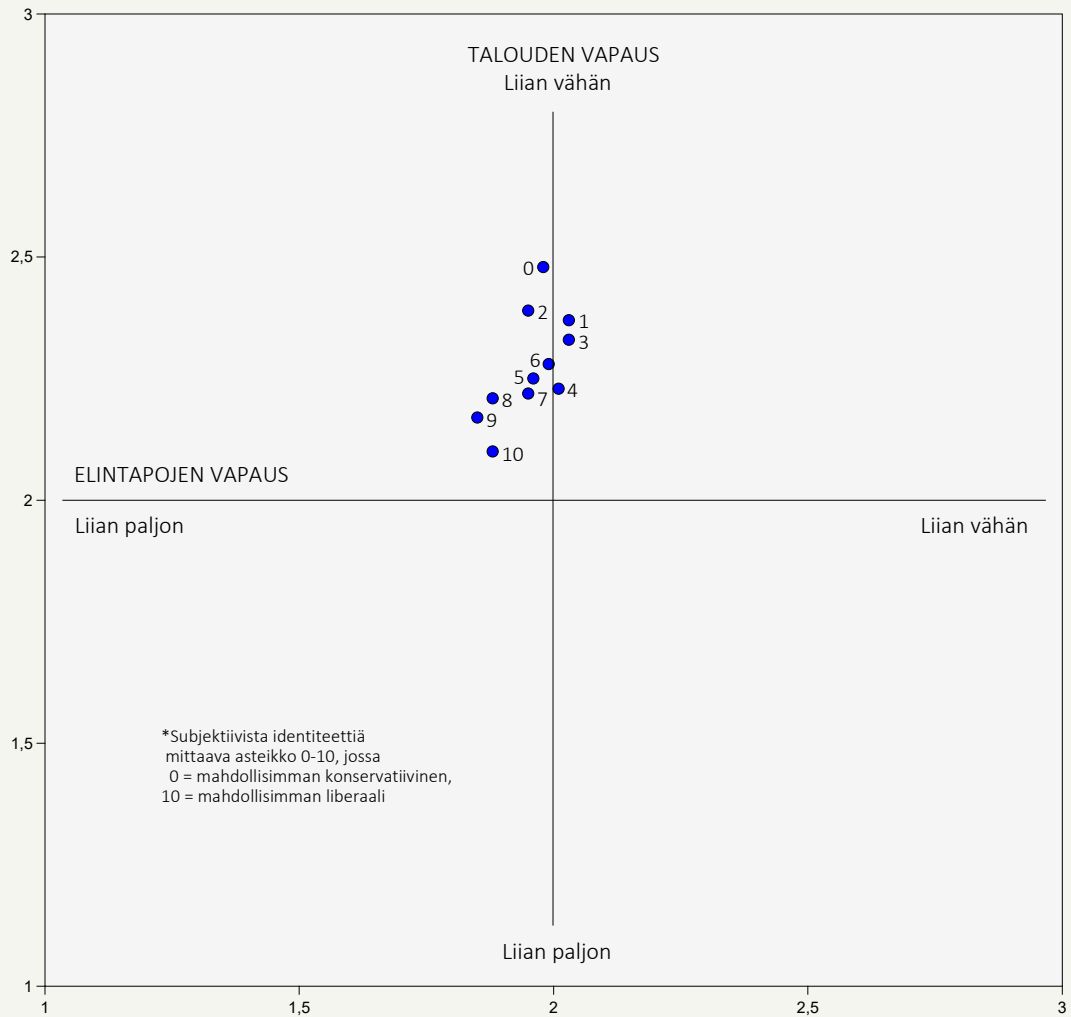
Kuvio 9. Vapaus eri elämänalueilla: elintapojen vapaus ja talouden vapaus, summamuuttujakeskiarvot vasemmisto-oikeisto-mittarille (0-10)* sijoittumisen mukaan (summamuuttujakeskiarvo asteikolla 1-3)

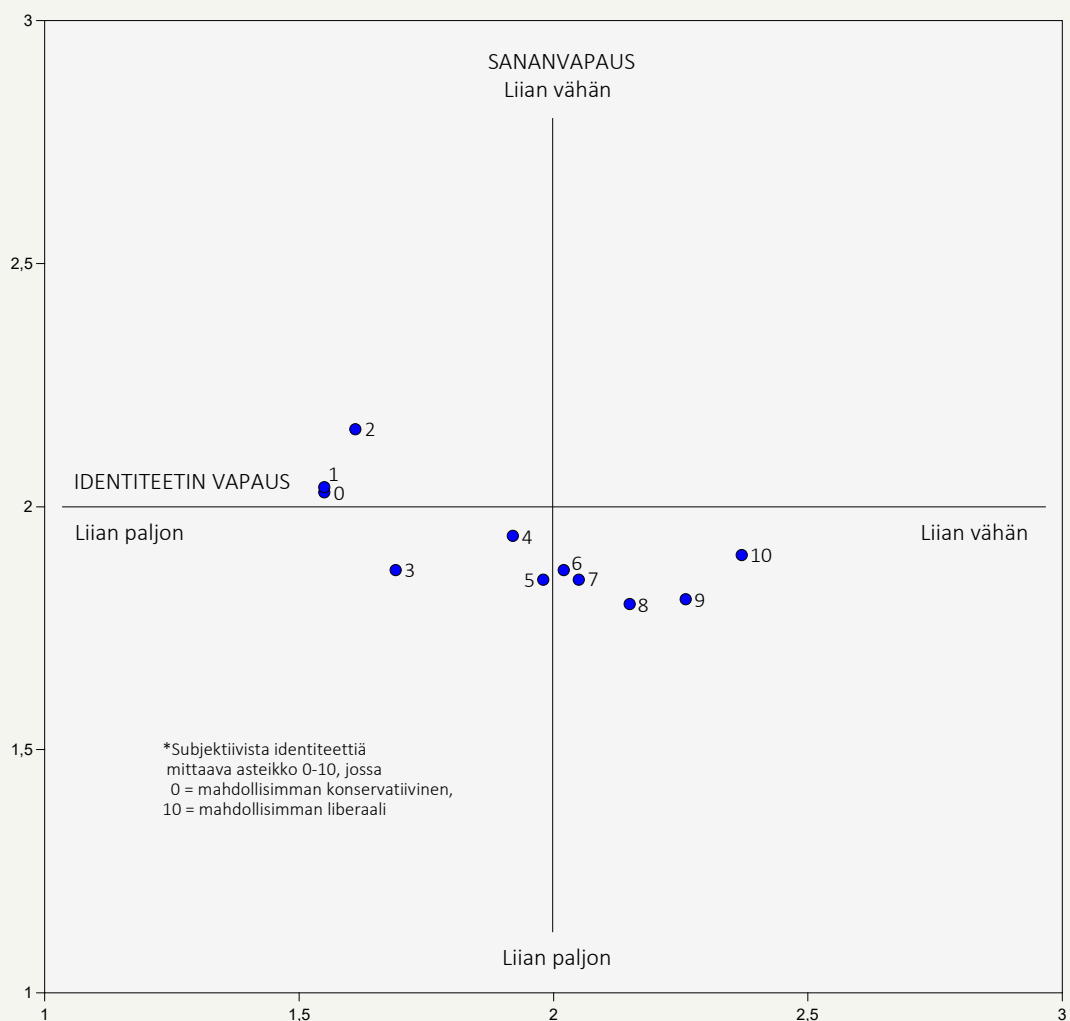
Kuvio 10. Vapaus eri elämänalueilla: identiteetin vapaus ja sananvapaus, summamuuttujakeskiarvot vasemmisto-oikeisto-mittarille (0–10)* sijoittumisen mukaan (summamuuttujakeskiarvo asteikolla 1–3)

Kuvio 11. Vapaus eri elämäntilanteilla: elintapojen vapaus ja talouden vapaus, summamuuttujakeskiarvot konservatiivi-liberaali-mittarille (0–10)* sijoittumisen mukaan (summamuuttujakeskiarvo asteikolla 1–3)

Kuvio 12. Vapaus eri elämäntilanteissa: identiteetin vapaus ja sananvapaus, summamuuttujakeskiarvot konservatiivi-liberaali-mittarille (0–10)* sijoittumisen mukaan (summamuuttujakeskiarvo asteikolla 1–3)

Viitteet

- 1 Tarkka kysymysmuoto EVAn Arvo- ja asennetutkimuksessa: "Onko seuraavilla elämäntilanteilla suomalaisessa yhteiskunnassa liian vähän, sopivasti vai liikaa vapautta?"
- 2 Tämän kyselyn tuloksia tulkittaessa on syytä huomioida, että käytetty asteikko ("Liian paljon" – "Sopivasti" – "Liian vähän") on altis keskihakuisuusharhalle (central tendency bias). Ilmiö tarkoittaa vastaajien taipumusta välttää asteikon ääripäitä, jolloin keskimääräinen vastausvaihtoehto ylikorostuu tuloksissa suhteessa mielipiteiden todelliseen jakaumaan.
- 3 Valtioneuvosto (2025).
- 4 Kullas ja Metelinen (2025).
- 5 Haavisto (2025).
- 6 Metelinen (2025).
- 7 Haavisto (2023).
- 8 Haavisto (2024).
- 9 Laakso (2025).
- 10 Summamuuuttujien sisältämät elämäntilanteet ovat samat kuin EVAn vuoden 2018 liberalismimittarin faktoreiden muuttajat, ks. Haavisto (2018). Elämäntilanteiden jako summamuuuttujiin tarkistettiin tekemällä faktorianalyysit sekä vuoden 2025 aineistosta että vuosien 2018 ja 2025 yhdistetystä aineistosta.

Lähteet

- Haavisto, I. (2018). Vihreiden ja perussuomalaisten äänestäjät ovat lähes yhtä liberaaleja, mutta eriytyvät, EVA Artikkeli 24.8.2018, <https://www.eva.fi/blog/2018/08/24/vihreiden-ja-perussuomalaisten-äänestäjät-ovat-lähes-yhtä-liberaaleja-mutta-eriytyvät/>
- Haavisto, I. (2023). Maahanmuuton leirit – Eripuraiset suomalaiset lämpenevät työperäiselle maahanmuutolle, EVA Analyysi No 121, <https://www.eva.fi/blog/2023/04/26/eripuraiset-suomalaiset-lämpenevät-työperäiselle-maahanmuutolle/>
- Haavisto, I. (2024). Luurankoja kaapissa – Suomalaiset jakavat yhteisen, mutta kapean käsityksen rasismista, EVA Analyysi No 138, <https://www.eva.fi/blog/2024/08/31/luurankoja-kaapissa-suomalaiset-jakavat-yhteisen-mutta-kapean-käsityksen-rasismista/>
- Haavisto, I. (2025). Hoito hukassa – Suomalaiset ovat tyytymättömiä terveydenhuollon tilaan, EVA Analyysi No 149, <https://www.eva.fi/blog/2025/06/18/hoito-hukassa-suomalaiset-ovat-tyytymättömiä-terveydenhuollon-tilaan/>
- Kullas, E. ja Metelinen, S. (2025). Markkinatalouden paalupaikka – Suomalaiset luottavat yhä enemmän talouden vapauteen ja torjuvat sosialismin, EVA Analyysi No 152, <https://www.eva.fi/blog/2025/07/29/markkinatalouden-paalupaikka/>
- Laakso, M. (2025). Toinen askel oikealle – Yhä useampi suomalainen määrittelee itsensä oikeistolaiseksi ja liberaaliksi, EVA Analyysi No 151, <https://www.eva.fi/blog/2025/07/15/toinen-askel-oikealle/>
- Metelinen, S. (2025). Suomalaisten usko kotimaiseen peruskouluun hiipuu – järjestystä ja kännykkäkieltoa toivotaan avuksi, EVA Artikkeli 8.4.2025, <https://www.eva.fi/blog/2025/04/08/suomalaisten-usko-kotimaisen-peruskouluun-hiipuu-järjestystä-ja-kännykkäkieltoa-toivotaan-avuksi/>
- Valtioneuvosto (2025). Yksi sisään, yksi ulos – Vuosittainen taakkaraportti 2024: Sääntelytaakan ja norminpurun tilannekatsaus, Valtioneuvoston julkaisu 2025:23, <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/166128>

Näin kysely tehtiin

Tulokset perustuvat 2 070 henkilön antamiin vastauksiin. Tulosten virhemarginaali on koko väestön tasolla 2–3 prosenttiyksikköä kumpaankin suuntaan. Tiedot kerättiin 12.3.–24.3.2025. Vastaajat edustavat koko maan 18–79-vuotiaista väestöä (pl. Ahvenanmaa). Aineisto on kerätty Taloustutkimus Oy:n internetpaneelissa, josta tutkimusotos on muodostettu ositetulla satunnaisotannalla. Aineisto on painotettu edustamaan väestöä iän, sukupuolen, asuinalueen, koulutuksen, ammatin tai aseman, toimialan ja puoluekannatuksen mukaan. Aineiston tilastollisen analyysin ja tulosgrafiikan on tehnyt Pentti Kiljunen (Yhdyskuntatutkimus Oy).

Elinkeinoelämän valtuuskunta

Elinkeinoelämän valtuuskunta EVA on elinkeinoelämän ajatuspaja, jonka tavoitteena on edistää yhteiskunnan pitkän aikavälin menestystä.

EVA toimii elinkeinoelämän ja yhteiskunnan vaikuttajien kohtaamispaikkana.

EVA tuottaa tietoa ja uusia näkökulmia julkiseen keskusteluun.

EVA Analyysit ottavat kantaa ajankohtaisiin kysymyksiin ja tarjoavat ratkaisuja yhteiskunnallisiin ongelmiin.

Analyysit löytyvät EVAn kotisivuilta www.eva.fi.

ISSN 2342-0774 (Painettu) ISSN 2342-0782 (PDF)